

LITERATURA

Lábus, V., Vrbík, D.: Atlas libereckých živých jmen.

Technická univerzita v Liberci, Liberec 2023, 112 s. ISBN 978-80-7494-676-9.

Na konci roku 2023 byl oficiálně představen *Atlas libereckých živých jmen* od autorské dvojice Václav Lábus a Daniel Vrbík. Atlas vznikl jako výstup několikiletého výzkumného projektu realizovaného na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické Technické univerzity v Liberci. Je skvělou ukázkou mezioborové spolupráce geografa/geoinformatika/kartografa (Daniel Vrbík, katedra geoinformatiky a didaktiky informatiky) a jazykovědce (Václav Lábus, katedra českého jazyka a literatury). A ačkoliv se v českém kontextu nejedná o první spojení odborníků na geografii a jazyk, a téma toponym je v české geografii již etablovaným tématem, svým zaměřením se *Atlas libereckých živých jmen* stal unikátním dílem ukazujícím možný směr výzkumu pro další kolegy. Za „živá jména“ ve své publikaci autoři považují místní názvy, které obyvatelé Liberce běžně využívají v mezilidské komunikaci zejména za účelem lepší orientace v prostoru města. Nejde tedy o formální (oficiální) názvy ulic, veřejných prostranství, budov apod., nýbrž o jejich vžitě pojmenování, které se leckdy zcela odlišuje od oficiálních názvů. Proto tedy „živá jména“. Tato lidová toponyma mají ve společnosti svou důležitou roli. Jsou totiž často odvozena od určité historické skutečnosti, resp. předešlého stavu konkrétního místa, a mohou tak sloužit jako nositel historické informace, která vzhledem k rozvoji místa/města již v současné době nemusí být zřejmá (prostor se dramaticky proměnil, zatímco pojmenování místa zůstalo původní).

Sluší se dodat, že ačkoliv nese atlas ve svém názvu přídatné jméno „libereckých“, územně pokrývá nejen město Liberec, ale také sousední obec Stráž nad Nisou, která tvoří jakousi enklávu uvnitř katastru města Liberce. Samotný atlas je rozdělen do tří hlavních sekcí, přičemž první dvě lze označit za stěžejní. Úvodní

sekce pojmenovaná „Slovem a obrazem“ představuje především teoretické zakotvení tématu živých jmen a popisuje metody použité pro sběr primárních dat, jejich zpracování a následnou vizualizaci. Na konkrétních příkladech např. různých pohostinských zařízení, ale i jiných podniků, je zde poukázáno na jejich vliv na lidovou toponymii. V poslední části úvodní sekce je představeno několik desítek nejčastěji používaných libereckých živých jmen. Čtenáři jsou zde seznámeni s tím, co mají Liberečané na mysli, když se baví o místech jako *Franták*, *Jedličkárna*, *Kačák*, *Rušíčka* a mnoha mnoha dalších. Tato místa jsou pak nejen prostorově lokalizována (včetně poukázání na určitou míru nejistoty vymezení rozsáhlejších areálů), ale lze si zde přečíst o jejich historii a následném vývoji, případně o etymologii jejich pojmenování. Druhá sekce pojmenovaná „Atlas“ představuje kartografické gró celé publikace. Na třiceti mapových listech zde najdeme lokalizaci více než tisícovky živých jmen! Každý mapový list je navíc doplněn autentickou výpovědí objasňující původ vybraných lidových toponym. Závěrečná sekce knihy pak obsahuje rejstřík zmapovaných živých jmen a seznam použitých zdrojů.

Atlas je velmi čtivý, a to jak z pohledu odborné, tak i laické veřejnosti. Pro malé čtenáře může být sice textová část náročnější, o to více si však užijí (karto)grafickou náplň knihy, která je zpracována velmi srozumitelně. Přidanou hodnotou atlasu je zcela jistě i jeho nemalý interdisciplinární přesah. Primárně jde o kartografické dílo, avšak „to své“ v něm najdou i geografové (zejména historičtí, kulturní, urbánní, ale samozřejmě i ti, které zajímají záležitosti percepce geografického prostoru a orientace v něm), lingvisté (zejména etymologové, sociolingvisté či odborníci na dialektologii) a nelze ani opomenout vzdělávací potenciál atlasu a jeho možné uplatnění v místně zakotvené výuce.

Jedinou skvrnkou na jinak vydařeném díle se může jevit rozměr publikace (cca A3 na šířku), která při listování disponuje úctyhodným rozpětím více než 80 cm, což je, řekněme, prostorově náročné. Zcela praktický tento rozměr není ani pro běžné nástěnné knihovny. Větší rozměr knihy je však třeba brát jako určitou malou daň za informačně velmi bohatou a podrobně (karto)graficky zpracovanou náplň atlasu. Navíc k atlasu existuje také volně dostupná, byť ne zcela identická a ne tak informačně bohatá, alternativa v podobě online mapové aplikace (<https://mapy.fp.tul.cz/app/zivajmena/>), která poslouží těm, kterým se atlas nevejde na stůl.

Celkově lze atlas zhodnotit jako vynikající a originální příspěvek (nejen) české geografii, který jistě nebude mít nouzi o dychtivé čtenáře. Svým tematickým zaměřením, interdisciplinárním přesahem, analytickým aparátem, detailem zpracování i vizuální kvalitou si zaslouží pozornost nejen libereckých patriotů, ale i všeobecné geografické obce, přičemž může velmi dobře sloužit jako inspirace dalším odborníkům zpracovávajícím obdobná témata.

Petr Šimáček, Jiří Pánek

e-mail: petr.simacek@upol.cz, jiri.panek@upol.cz

Brož, P.: Vesmírníček: Letíme dál aneb už zase usínáme s vědou.

Drobek, 2024. ISBN 978-80-277-4052-9.

Když na podzim roku 2022 vyšel titul *Vesmírníček aneb usínáme s vědou*, stal díky svému jedinečnému konceptu, který kombinuje vědecká fakta, vtipné vyprávění a nádherné velkoformátové ilustrace hitem vánoční knižní sezony a dětským bestsellerem roku 2022 i 2023. Byl nominován na cenu Magnesia Litera za debut roku a oceněn Zlatou stránkou, cenou, která je určena autorům, jejichž knihy překonaly od svého vydání hranici 10 000 prodaných výtisků.

Nyní se bestsellerový *Vesmírníček*, soubor vtipných ale i poučných příběhů o vesmíru na dobrou noc pro dětské čtenáře i jejich rodiče, dočkal pokračování pod názvem *Vesmírníček: Letíme dál aneb už zase usínáme s vědou*. Autorem obou dílů je Petr Brož, český geolog z Geofyzikálního ústavu Akademie věd ČR, jehož specializací jsou projevy sopečné činnosti na povrchu Marsu, a také popularizátor geověd.

Ve druhém díle, *Vesmírníček: Letíme dál*, čtenáři pátrají po mimozemské civilizaci ve vesmíru. Kniha, stejně jako první díl, obsahuje 70 „kapitol“, tedy dvojstránek, které postupně odpovídají tak, aby děti pochopily, ale i rodiče se něco přiučili, na „lehké“ otázky typu „Co je to život? Jak vznikl?“, ale také komplexnější „Doopravdy na povrchu Marsu tekla voda?“ nebo „Musí být život vždycky na bázi uhlíku?“.

Jako každá správná dětská kniha, obsahuje i druhý díl *Vesmírníčku* několik překvapení, nejen pro dětské čtenáře – například deskovou hru (s. 22), prostor pro namalování mimozemšťana do knihy (s. 132) či svítící prvky, které jsou nejen na obálce knihy, ale také na jedné z vnitřních dvojstran. Celkově jsou oba dva díly *Vesmírníčku* zajímavým čtením nejen pro nejmenší, ale také pro rodiče. Petr Brož ve svých publikacích, je mimo jiné také autorem populární knihy *Geostorky*, představuje svět geověd, především geologie, široké veřejnosti nenásilnou formou a tím dělá všem geovědcům skvělou reklamu.

Jiří Pánek